

Deel III.A:

Onderwijs

Huidige situatie

1. Onderwijs en ontwikkeling

Het belang van onderwijs voor de ontwikkeling van mensen en samenlevingen is onomstreden. Het recht op onderwijs is dan ook al een **mensenrecht** sinds 1948. Een goede opleiding verhoogt de zelfredzaamheid van het individu. Een hoger onderwijsniveau van de bevolking draagt aantoonbaar bij aan hogere economische groei in een land. De **zelfredzaamheid** van landen wordt dus aanzienlijk verhoogd zodra zij beschikken over een goed en duurzaam onderwijssysteem. De uitdaging is landen te ondersteunen bij de opbouw van onderwijssystemen om daarmee op lange termijn economische groei te realiseren. Deze hogere groei kan weer leiden tot hogere belastingopbrengsten, waardoor ontwikkelingslanden steeds meer in staat zijn hun eigen onderwijssysteem in stand te houden.

Onderwijs is een onmisbare schakel voor groei en ontwikkeling.

1.1 Mondiale trends en resultaten

Op de *Millennium Development Goals* (MDG) top in september 2010 werd bevestigd dat er in de afgelopen jaren **sterke vooruitgang geboekt** is op de toegang tot basisonderwijs, vooral ook voor meisjes. Dit is in lijn met **MDG2** (alle kinderen maken de basisschool af in 2015) en **MDG3** (gelijke toegang voor meisjes en jongens in het onderwijs in 2015). Sinds 2000 gaan **40 miljoen meer kinderen** naar school en is de **gender parity index¹** gestegen van 0,93 naar 0,97. Ook is aangetoond dat de groei vooral komt van kinderen uit de armste bevolkingsgroepen (bijv. IOB 2008). Hoewel het onwaarschijnlijk is dat MDG2 geheel wordt gehaald, is een **enorme sprong** gemaakt: op mondiaal niveau zijn nog nooit zoveel kinderen naar school gegaan.

De groei is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het feit dat veel OS-landen **meer prioriteit** aan onderwijs geven sinds de internationale aanvaarding van de MDG's en de *Education for All* (EFA) conferentie in Dakar in 2000. Een van de afspraken van de EFA conferentie is dat *geen enkel land met een geloofwaardig onderwijsplan gehinderd zal worden door een gebrek aan middelen*. Dit heeft ertoe geleid dat in veel OS-landen **goede onderwijsplannen** zijn ontwikkeld waarin alle aspecten van het beleid systematisch worden geadresseerd. Daarbij gaat het om zaken als de toegang tot onderwijs, gelijke kansen, kwaliteit, institutionele capaciteit, infrastructuur, financiering, monitoring en evaluatie, publieke financiën, HIV/AIDS, gender, donorharmonisatie en de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld. De ontwikkeling van goede onderwijsplannen is niet alleen van belang geweest voor externe financiering door donoren, maar heeft ministeries van financiën ook het **vertrouwen** gegeven meer te investeren in onderwijs. Mondiaal is de **binnenlandse financiering** voor de onderwijssector sinds 2000 sterk gestegen. OS-landen spenderen gemiddeld 19% van de overheidsbegroting aan onderwijs². Het is aannemelijk dat, ook als donorfinanciering zou worden gestaakt, onderwijssystemen in OS-landen **blijven functioneren**, zij het op een lager niveau, omdat externe financiering nodig blijft voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering.

¹ **Gender Parity Index (GPI)**: Verhouding tussen aantal meisjes en het aantal jongens op school. Een GPI van 1 wijst op volledige gelijkheid. Een waarde onder 1 wijst op een situatie waarin meer jongens naar school gaan dan meisjes.

² Ter vergelijking: in Nederland was dit 17,5% in 2009. Zie Ministerie van OCW (2010): *Key Figures 2005-2009. Education, Culture and Science*.

Resultaten in Zambia

Zambia is een goed voorbeeld van een land dat de afgelopen jaren **sterke vooruitgang** heeft geboekt op **MDG's 2 en 3**. Een IOB-impactevaluatie uit 2008 laat zien dat tussen 2000 en 2007 het aantal leerlingen in het **basisonderwijs** met 1,2 miljoen is toegenomen, een groei van bijna 70%. Het percentage kinderen dat de basisschool afrondde, steeg van 67 naar 82%. Deze groei heeft een sterk *pro-poor* karakter: de nieuwe leerlingen zijn **vooral afkomstig uit de armste families**. Ook is de genderpariteit verbeterd: in de lagere klassen van de basisschool gaan nu evenveel meisjes als jongens naar school.

Het Zambiaanse succes is het resultaat van de hoge prioriteit die de Zambiaanse overheid geeft aan onderwijs. Zambia ontwikkelde een solide onderwijsplan op basis van het principe van **gratis basisonderwijs**, dat in 2002 werd ingevoerd. De overheid was bereid meer in onderwijs te investeren, waardoor duizenden extra leerkrachten konden worden geworven. De onderwijsuitgaven stegen van 2% van het BNP in 2000 naar 4% in 2008. Daarnaast won dit beleid het vertrouwen van de donoren die het onderwijsplan gezamenlijk ondersteunden en financierden in een basket. Door deze samenwerking tussen overheid, donoren, maatschappelijk middenveld en ouders is Zambia mogelijk in staat MDG2 in 2015 te realiseren.

1.2 Uitdagingen op onderwijsgebied

Ondanks de goede voortgang op MDG's 2 en 3 in vergelijking met andere MDG's, is er geen reden om de aandacht voor onderwijs te laten verslappen. Er zijn nog altijd minstens **72 miljoen kinderen** die niet naar school gaan, en met de huidige trends zouden dat er in 2015 zelfs weer meer kunnen zijn. De resultaten zijn **nog niet geconsolideerd** en worden zelfs **bedreigd door desinvestering** als gevolg van de economische crisis en de keuze van een aantal donoren andere prioriteiten te stellen dan onderwijs. Er is juist alle reden om gedane investeringen te beschermen en ervoor te zorgen dat deze effectiever gaan bijdragen aan economische groei. Daartoe moet, zoals ook het WRR-rapport stelt, gewerkt worden aan **kwaliteit en relevantie** van het onderwijs.

Meer aandacht nodig voor kwaliteit en leeropbrengsten

Meer kinderen op school betekent **niet automatisch** dat zij **kwalitatief goed onderwijs** ontvangen, zo is het afgelopen decennium gebleken. De realiteit is dat vergroting van de toegang niet altijd gelijk is opgegaan met verhoging van de kwaliteit van het onderwijs. Te vaak kunnen leerlingen aan het einde van de schoolcyclus **onvoldoende lezen en rekenen** (UNESCO 2010). Het is echter niet zo dat de onderwijskwaliteit wereldwijd is gedaald als gevolg van focus op toegang in MDG 2. Verschillende studies laten zien dat er eerder sprake is van stabilisatie van de kwaliteit, zij het op een laag niveau, dan van achteruitgang.³ In sommige landen is er, ondanks sterke groei, juist wel een verbetering, zoals in Tanzania. In alle landen wordt dan ook geïnvesteerd in kwaliteitsverbetering. Dit vereist vaak forse investeringen, in scholing van leerkrachten, leermiddelen, klaslokalen, schoolinspecties en een veilige schoolomgeving.

Meer aandacht nodig voor vervolgonderwijs

De groei van het aantal leerlingen in basisonderwijs heeft geleid tot een sterke vraag naar **post-primair vervolgonderwijs**. Doordat zoveel meer kinderen de basisschool afronden, neemt de relatieve waarde van het afronden van de basisschool af⁴. Om een betere positie te krijgen op de arbeidsmarkt, eisen ouders en jongeren vervolgopleidingen. In Afrika is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs met meer dan 50% toegenomen tussen 1999 en 2005 (ADEA 2009). Overheden staan onder politieke druk om de toegang tot post-primair onderwijs te vergroten. Daarbij gaat het zowel om algemeen voortgezet onderwijs als om **beroepsonderwijs**. Met name deze laatste vorm van onderwijs staat in de belangstelling

³ Zie SACMEQ voor Zuidelijk en Oost-Afrika: www.sacmeg.org. Ook IOB 2008.

⁴ "The patterns of returns to education and its implications", Colclough et.a. 2009.

vanwege de potentie ervan voor een betere aansluiting tussen school en arbeidsmarkt. Daarnaast neemt ook de vraag naar **hoger onderwijs** toe, zowel vanuit studenten als uit het bedrijfsleven. Omdat het aantal plaatsen in publieke instellingen voor hoger onderwijs in de meeste OS-landen beperkt is, ontstaat er een aanbod vanuit een actieve, maar nog nauwelijks geregeerde private sector voor opleidingen op dit niveau.

Investerings bedreigd door de economische crisis

De economische crisis treft in de eerste plaats de onderwijsuitgaven door **ontwikkelingslanden zelf**, en in de tweede plaats de uitgaven van **donoren**. In 2009 kampte al 40 procent van de ontwikkelingslanden met verregaande gevolgen van de voedsel- en **economische crises**: afnemende economische groei, lagere overheidsbudgetten en hogere armoedecijfers. UNESCO meldde in het *Education for All Global Monitoring Report 2010* dat sub-Sahara Afrika vanaf 2010 potentieel \$4.6 miljard minder beschikbaar heeft voor onderwijs, hetgeen overeenkomt met 10% uitgaven per basisschoolleerling minder. De kwetsbaarheid nam in

In september 2009 kondigde Kenia aan de financiering van gratis onderwijs voor 8,3 miljoen basisschoolleerlingen en 1,4 miljoen middelbare scholieren op te schorten, waardoor schoolbesturen zich genoodzaakt zagen (tijdelijk) weer schoolgeld te gaan heffen.

driekwart van de ontwikkelingslanden toe, vooral onder vrouwen en meisjes. In een tijd van toenemende armoede en werkloosheid zien veel arme huishoudens zich genoodzaakt te bezuinigen op onder andere het onderwijs van de kinderen.

In 2009 gingen in Mexico 700.000 kinderen en tieners van school af: zij zochten werk om hun families te helpen.

Ook de donorbijdragen aan onderwijs lopen terug, zoals uitgewerkt in hoofdstuk 2.3.

1.3 Investeren in onderwijs

Investeren in onderwijs **draagt bij aan duurzame ontwikkeling en zelfredzaamheid**, zowel van het individu als van de samenleving. Omdat investeringen in goed en relevant onderwijs bijdragen aan hogere economische groei kunnen zij zich grotendeels terugverdienen. Goed onderwijs verhoogt ook het vermogen van een samenleving om zich **aan te passen** aan veranderende omstandigheden en te **reageren op mondiale uitdagingen**. Het is tekenend dat in de huidige context van economische crisis en eigen budgetkrapte, de ontwikkelde landen benadrukken dat dit niet het moment is te bezuinigen op hun onderwijs en onderzoek, die worden beschouwd als motor voor groei.

Investeren in onderwijs in ontwikkelingslanden **vergt een extra inspanning** in de fase dat het onderwijssysteem nog opgebouwd moeten worden, terwijl in die fase het overheidsbudget typisch zeer laag is. Het idee achter onderwijshulp is dat ontwikkelingslanden worden ondersteund bij de investeringen voor de **opbouw van het onderwijssysteem**, terwijl zij op den duur de lopende kosten **zelf gaan dragen**, mede doordat hun economie in de loop der tijd gegroeid is. Dit werkt alleen als ontwikkelingslanden ook echt de politieke wil hebben om in onderwijs te investeren. Op grond van deze gedachte wordt bijvoorbeeld in het belangrijkste wereldwijde programma voor steun aan onderwijs, het **Education for All Fast Track Initiative** (zie paragraaf 3) de selectie van ontwikkelingslanden mede gebaseerd op het overheidsbudget dat zij voor onderwijs uittrekken. Als streefwaarde wordt aangehouden dat **20%** van het overheidsbudget wordt besteed aan onderwijs. In 2009 was de gemiddelde waarde voor de deelnemende landen 19%.

Investeren in onderwijs draagt bij aan de zelfredzaamheid van het individu

De **Universele verklaring van de rechten van de mens** benoemt onderwijs, met name de toegang tot kosteloos basisonderwijs, als een mensenrecht⁵. Ook het **Internationale verdrag voor de rechten van het kind** is expliciet over het recht op onderwijs⁶. De internationale rechtsorde beschouwt onderwijs als de basis voor menselijke ontwikkeling en ontplooiing: *people's potential to choose the lives that they value* (Sen 1999).

Een deel van de menselijke ontwikkeling betreft het vermogen in het levensonderhoud te voorzien. Aangetoond is dat een hogere opleiding leidt tot **hogere inkomsten**. Een jaar extra onderwijs leidt tot ongeveer 10% groei in de inkomsten van een individu, al varieert het rendement per type onderwijs en per land.^{7,8}

Een jaar primair onderwijs stelt jongens en in het bijzonder meisjes in staat later een 5 tot 15% hoger inkomen te verdienen.

Maar ook andere vaardigheden verhogen de zelfredzaamheid van het individu. Juist in landen waar veel kinderen niet de mogelijkheid hebben om door te stromen naar vervolgonderwijs, is het van belang op de basisschool aandacht te besteden aan het aanleren van *life skills*, zoals kennis over gezondheid, burgerschap en veiligheid, en vaardigheden zoals probleemoplossend vermogen en creatief denken.

Investeren in onderwijs is de basis voor economische groei

Economische groei is mensenwerk en vereist een goed opgeleid '**menselijk kapitaal**'. Onderzoek toont overtuigend aan dat onderwijs in het algemeen een positief effect heeft op het nationaal inkomen van landen.

- De correlatie tussen **onderwijs en bruto nationaal product** is sterk: een analyse van 50 landen tussen 1960 en 2000 toont aan dat een extra jaar scholing van de bevolking in de leerplichtige leeftijd de gemiddelde groei van het BNP met 0,37% doet toenemen.
- Hoe beter de **kwaliteit** van het onderwijs, des te groter is het effect. In landen waar kan worden aangetoond dat een extra jaar onderwijs leidt tot beter lezen en rekenen van leerlingen kan de groei zelfs oplopen tot 1%, omdat dit resulteert in een hogere arbeidsproductiviteit en hogere acceptatie van nieuwe kennis en technologie.⁹
- Verder zijn de ontwikkeling van een land en het vermogen om deel te nemen aan wereldwijde economie sterk afhankelijk van een **hoog opgeleide beroepsbevolking**, die toegang heeft tot nieuwe kennis en technologie en deze weet te gebruiken en/of aan te passen voor gebruik in eigen land¹⁰. Gebrek aan goed opgeleide arbeidskrachten kan daarom een *binding constraint* voor economische groei vormen.
- Een boer met vier jaar basisonderwijs staat meer open voor veranderingen en gebruikt eerder nieuwe technieken en **technologieën** (inclusief technologie die nodig is voor aanpassing aan klimaatverandering)¹¹;
- De **kosten van het niet opleiden** van mensen en kinderen in ontwikkelingslanden zijn hoog; deze worden geschat op ongeveer US\$ 70 miljard per jaar aan niet gerealiseerde economische groei¹².

⁵ Artikel 26.1 uit de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*: "Een ieder heeft recht op onderwijs; het onderwijs zal kosteloos zijn, althans wat het lager en basisonderwijs betreft. Het lager onderwijs zal verplicht zijn. Ambachtsonderwijs en beroepsopleiding zullen algemeen beschikbaar worden gesteld. Hoger onderwijs zal open staan voor een ieder, die daartoe de begaafdheid bezit."

⁶ Artikel 28 uit het *Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind*: "Het kind heeft recht op onderwijs. Basisonderwijs is voor ieder kind gratis en verplicht. De overheid zorgt ervoor dat het voortgezet - en beroepsonderwijs toegankelijk is voor ieder kind, in overeenstemming met zijn of haar leerniveau. De overheid pakt vroegtijdig schooluitval aan. De handhaving van de discipline op school moet de menselijke waardigheid en kinderrechten respecteren. Internationale samenwerking is nodig om analfabetisme te voorkomen."

⁷ Colclough 2009; zie voor ontwikkelde landen ook OECD 2010a

⁸ Psacharopoulos and Patrinos, 2002, Returns to investment in education. WB Policy Research Working Paper 2881

⁹ Hanushek & Woßmann 2007, OECD 2010b

¹⁰ Fasih 2008, zie ook World Bank 2002 en Szirmai 2006

¹¹ Teach A Child, transform a nation, 2004 – www.un-ngls.org/orf/cso/TeacgV1.pdf

¹² SGCE 2009:: Makng Education for All a reality

Voor Sub Sahara Afrika en Centraal en Zuid Azië hebben **geschoolde arbeidskrachten nodig** om hun economieën te diversifiëren, hun handel te hervormen en meer investeringen aan te trekken. Momenteel werken in Afrika bij gebrek aan lokale geschoolde arbeidskrachten naar schatting 1 miljoen buitenlandse arbeidskrachten, veelal meegebracht door investeerders om wegen aan te leggen en fabrieken en agrarische bedrijven te runnen¹³.

Investeren in onderwijs draagt bij aan de oplossing van mondiale vraagstukken

Een hoger onderwijsniveau draagt aantoonbaar bij aan het beheersen van de bevolkingsgroei en het verlagen van de kans op oorlogen.

- **Bevolkingsgroei, gezondheid en moeder- en kindsterfte:** Het verband tussen onderwijs, bevolkingsgroei en gezondheid is goed gedocumenteerd. **Goed opgeleide moeders** hebben minder en gezondere kinderen als gevolg van betere voeding, geboorteplanning en het gebruik van preventieve gezondheidsmaatregelen, zoals vaccinatie, malarianetten en prenatale zorg. Recent onderzoek, gepubliceerd in *The Lancet*, berekent dat de afname in de sterfte van 8,2 miljoen kinderen tussen 1970 en 2009 voor meer dan 50% wordt verklaard door een betere opleiding van vrouwen (Gakidou 2010). Dit effect is het sterkste voor vrouwen met een opleiding op postprimair niveau. Een opleiding is ook een van de belangrijkste wapens tegen de gezondheidsrisico's rondom zwangerschap. Goed opgeleide moeders krijgen later en minder kinderen, doen aan geboorteplanning en maken gebruik van perinatale zorg. In Burkina Faso maken vrouwen met basisonderwijs twee keer zo vaak gebruik van medische hulp bij de bevalling als moeders zonder enige scholing; vrouwen met voortgezet onderwijs zelfs vier keer zo vaak (UNESCO 2010). De relatie tussen onderwijs en afname in moedersterfte is het sterkste voor vrouwen met een opleiding op post-primair niveau. Voor het bereiken van de millenniumdoelen op het gebied van **moeder- en kindsterfte** is het essentieel dat meisjes de kans krijgen naar school te gaan en de lagere school vervolgens ook afmaken (UNESCO 2009).

Onderwijs aan meisjes beïnvloedt de vruchtbaarheid van meisjes, bevolkingsgroei en daarmee ook carbonemissies, stelt het *Center for Global Development* vast. Het rendement van investeren in onderwijs voor meisjes, met zijn impact op bevolkingsgroei, is hoger dan van andere beleidsalternatieven voor duurzame energieontwikkeling, zoals wind, zon, tweede generatie biobrandstof of CO₂-opslag.¹⁴

- **Vrede en veiligheid:** Over het belang van onderwijs voor conflictpreventie in fragiele staten is breed gepubliceerd (Dupuy 2008). Thyne (2006) toont in zijn studie naar 160 landen in de periode 1980-1999 aan dat onderwijs de **kans op burgeroorlog verlaagt**, met name wanneer daarbij geen groepen of regio's worden uitgesloten. Meer nog dan basisonderwijs, verlaagt vooral secundair onderwijs de kans op oorlog. Dit onderzoek spreekt daarmee tegen dat scholing eraan zou bijdragen dat jongeren vatbaar zouden worden voor het gebruik van geweld. Wel is het van belang dat het onderwijs kwalitatief goed en is gebaseerd op een curriculum dat geweld afwijst, mensenrechten promoot en jongeren niet-gewelddadige vormen van conflicthantering aanleert. Verder kan de voorziening van onderwijs een belangrijke rol spelen bij **staatsopbouw** in fragiele staten. Waar de staat goed onderwijs kan bieden, al dan niet met externe steun, versterkt dit de legitimiteit van de staat en draagt het bij aan een betere verhouding tussen staat en maatschappij (OECD 2010). De ervaringen in Liberia wijzen op het belang van onderwijs in dit proces.

¹³ To combat poverty, get Africa's children to school, Gordon Brown, High Level Panel Education, New York. 19-09-2010

¹⁴ Wheeler and Hammer (2010): *The Economics of Population Policy for Carbon Emissions Reduction in Developing Countries* in <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1424557>

Uit onderzoek in het conflictgebied Noord-Oeganda is gebleken dat onderwijs van groot belang is bij wederopbouw. Scholing versterkt de veerkracht van zowel individuen als lokale gemeenschappen, tijdens maar ook na periodes van conflict en onveiligheid. Onderwijs is een “overdraagbaar goed” (*portable asset*): zelfs als andere goederen en bezittingen verloren gaan door conflict, biedt onderwijs mogelijkheden om het leven opnieuw op te pakken.¹⁵

2. Actoren en donorlandschap

2.1 Multilateraal

De belangrijkste **multilaterale** organisaties in de onderwijssector zijn UNESCO, UNICEF, ILO, de Wereldbank en de Europese Unie.

- **UNESCO** is de gespecialiseerde VN organisatie voor onderwijs, cultuur, wetenschap en communicatie en is formeel trekker van de uitvoering van het internationale actieplan '*Education for All*'. In de praktijk is UNESCO onvoldoende in staat deze coördinerende rol te spelen, in vergelijking met bijv. de WHO in gezondheid of de FAO in landbouw. De organisatie kent een aantal gespecialiseerde instituten die wel van (mondiaal) belang zijn voor specifieke aspecten van onderwijsbeleid, zoals planning en management, onderwijsdata en internationale monitoring: het *International Institute for Educational Planning* (IIEP), het *UNESCO Institute for Statistics* (UIS), en het *Education for All Global Monitoring Report* (GMR).
- **UNICEF** is in fragiele staten en in geval van natuurrampen de coördinator voor en een belangrijk uitvoerder van de wederopbouwactiviteiten op het gebied van onderwijs, samen met de niet-gouvernementele organisatie *Save the Children*. Het voert belangrijke onderwijsactiviteiten uit met name in noodhulp- en fragiele situaties. UNICEF is tevens trekker van het *UN Girls Education Initiative*. Kritiek is er ook: UNICEF richt zich vaak op de uitvoering van eigen projecten en is niet altijd bereid zich aan te sluiten bij nationale plannen en systemen.
- **De International Labour Organisation (ILO)** is gespecialiseerd in programma's op het gebied van beroepsonderwijs en onderwijs en training ter voorkoming en bestrijding van kinderarbeid. ILO heeft een goed track record op deze terreinen, maar is niet in alle ontwikkelingslanden vertegenwoordigd, waardoor de organisatie in sommige landen onvoldoende betrokken is bij de lokale dialoog.
- **De Wereldbank** is internationaal de grootste donor in de onderwijssector, vaak in samenwerking met de regionale ontwikkelingsbanken. Als een van de weinige donoren heeft de Bank sinds 2009 haar bijdrage aan de onderwijssector vergroot, onlangs met een leningcomponent van \$ 750 miljoen voor landen die een door FTI goedgekeurd plan hebben. Ook startte de Bank in 2009 elf nieuwe projecten in fragiele staten met een onderwijscomponent.¹⁶ De Bank is daarmee de belangrijkste financier van onderwijsprogramma's in ontwikkelingslanden. Zij beschikt over hoogwaardige expertise, met name op het terrein van onderwijsfinanciën, sectoranalyse en systeemhervorming, die meestal niet aanwezig is op veldniveau. De grote nadruk op fiduciaire risico's maakt de Wereldbank soms ook een lastige partner die niet altijd wil deelnemen aan gezamenlijke donorbaskets en daarmee processen van donorcoördinatie bemoeilijkt. De Wereldbank is zich hiervan bewust en experimenteert in toenemende mate met meer gezamenlijk fondsen.
- **De Europese Commissie** is tevens een belangrijke financier. In de praktijk fungeert de Commissie eerder als een van de vele donoren in het onderwijsveld dan als coördinator van OS-inspanningen van Europese lidstaten. In het licht van ambitieuze Parijs-doelstellingen kiest de Commissie vaak voor

¹⁵ Bird, K, K Higgins & A. McKay (2010): "Conflict, Education and the Intergenerational Transmission of Poverty in Northern Uganda" in *Journal of International Development*, 22, 2010.

¹⁶ World Bank, 2009 Education Year in Review

algemene begrotingssteun als financieringsmodaliteit, wat leidt tot minder inzet in onderwijsbaskets en sectorialoog.

2.2. Bilateraal

Naast de multilaterale organisaties zijn **bilaterale donoren** actief. Volgens de laatste UNESCO-gegevens zijn Frankrijk, Duitsland, Nederland, Verenigd Koninkrijk, Japan en de Verenigde Staten de belangrijkste donoren. Directe steun aan onderwijsplannen van overheden wordt vooral gegeven door de groep van de gelijkgezinde (*like-minded*) donoren: de Scandinavische landen, VK, Spanje, Ierland, Canada en Australië. Doordat onderwijs grotendeels door overheden wordt gefinancierd en er meestal maar één ministerie direct verantwoordelijk is, zijn juist in deze sector in de afgelopen jaren flinke stappen gemaakt voor meer **donorcoördinatie en aansluiting bij het beleid van het ontvangende land**. Het *Education for All Fast Track Initiative* heeft daaraan ook een belangrijke bijdrage geleverd (zie 2.2).

2.3 Maatschappelijk middenveld

Het maatschappelijk middenveld speelt **meerdere rollen** in de onderwijssector, als financier, uitvoerder, kritische volger en lobbyist. In veel partnerlanden wordt een aanzienlijk deel van het onderwijs gegeven in niet-publieke scholen. Daarbij gaat het om scholen op religieuze basis, zoals missiescholen en madrasa's, maar ook om grote uitvoerende organisaties als BRAC in Bangladesh of juist kleine lokale initiatieven als de *community schools* in Zambia. Ook is er een groeiende aandacht voor **lobby en advocacy** voor beter onderwijs, met name door de grote internationale organisaties als Oxfam, Save the Children, Care etc. Ook vindt lobby plaats voor specifieke belangen (onderwijsvakbonden) of groepen (gehandicapten, onderwijs voor meisjes). De *Global Campaign for Education* (GCE) probeert op mondiaal niveau de onderwijslobby te coördineren en hoger op de agenda te zetten. Daarnaast ondersteunt GCE partnerlanden bij de ontwikkeling van koepelorganisaties voor lokale onderwijs-NGO's.

2.4 Het Education for All – Fast Track Initiative (FTI)

Het belangrijkste internationale programma op onderwijsterrein is het *Education for All – Fast Track Initiative* (FTI) dat mede op Nederlandse instigatie in 2002 is opgericht als een **wereldwijd partnerschap** tussen ontwikkelingslanden, donoren en internationale organisaties ter ondersteuning van landen bij het behalen van MDG's op het gebied van onderwijs. Lage-inkomenslanden die kunnen **aantonen dat ze gecommiteerd** zijn aan het behalen van deze millenniumdoelen, komen in aanmerking voor technische en financiële ondersteuning door FTI. FTI is **hét internationale instrument** voor onderwijsontwikkeling. Het uitgangspunt van FTI is het **landenspecifieke onderwijsbeleidsplan**. FTI richt zich op de ontwikkeling, uitvoering en verduurzaming van nationaal beleid van ontwikkelingslanden door a) groei van de nationale onderwijsbegroting; b) versterking van de capaciteit voor planning en uitvoering; en c) de werving van externe financiering.

Nederland is een van de **architecten** van FTI. Nederland is co-voorzitter geweest van de Bestuursraad en heeft actief geparticipeerd binnen taakgroepen. Op dit moment ontvangen 39 partnerlanden een financiële bijdrage van FTI voor de uitvoering van hun onderwijsplan.

De goedkeuring van een onderwijsplan in de context van FTI vergt dat alle aspecten van het beleid systematisch worden geanalyseerd. Daarbij gaat het om zaken als de toegang tot onderwijs, gelijke kansen, kwaliteit, capaciteit, infrastructuur, financiering, monitoring en evaluatie, publieke financiën, HIV/AIDS, gender, donorharmonisatie en de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld. FTI biedt landen technische ondersteuning bij de ontwikkeling van goed beleid. Zowel de externe evaluatie uit 2009

als feedback uit Nederlandse partnerlanden laten zien dat de impact van FTI op complexe beleidskeuzes minstens zo belangrijk is als de financiële bijdrage.

Naast de prikkel tot kwaliteitsverbetering van het onderwijsbeleid, scoort FTI vooral sterk op het punt van verbeterde donorcoördinatie en aansluiting bij het nationaal beleid. Toch is de Wereldbank als beheerder niet altijd bereid geweest zich aan te sluiten bij nationale systemen en gezamenlijke donorfondsen. Hierover is uitgebreid gesproken in de Bestuursraad. Dat heeft geleid tot de acceptatie van gezamenlijke fondsen en sectorale begrotingssteun als modaliteit voor FTI. Ook kunnen FTI-fondsen op landenniveau worden beheerd door andere organisaties dan de Wereldbank. Op dit moment zijn dat Nederland (in Zambia), UNICEF, Denemarken en DfID.

2.5 Omvang van de hulp en afnemende trend

Tussen 1999 en 2007 is het aandeel voor onderwijs in de totale wereldwijde officiële ontwikkelingshulp stabiel gebleven rond de **12%**. Ter vergelijking: het aandeel voor gezondheid steeg van 11% naar 17%. In 2007 werd wereldwijd in totaal **\$10,8 miljard** aan hulp geïnvesteerd in onderwijs. Kijkt men naar percentages van het BNP, dan behoren Nederland, enkele Scandinavische landen en meer recent ook het Verenigd Koninkrijk tot de grote investeerders in wereldwijd onderwijs.

Vanwege de internationale afspraken over MDG 2 en het internationale actieplan *Education for All* heeft de internationale gemeenschap zich de afgelopen tien jaar sterker dan voorheen gericht op verbetering van de toegang tot **basisonderwijs**. In de praktijk blijken donoren echter nog steeds meer te investeren in **post-primair** onderwijs. Slechts een kwart (!) van alle hulp aan de onderwijssector gaat naar basisonderwijs. Landen als Frankrijk en Japan spenderen 70% van hun onderwijs hulp aan **post-secundair** onderwijs, meestal via gebonden hulp en studiebeurzen. Overigens is er, door de groei van het aantal, dat van de basisschool komen, sprake van een trend bij zowel partnerlanden als donoren om meer aandacht te besteden aan post-primair onderwijs, en vooral aan beroepsonderwijs.

De **meeste EU-donoren** zijn van plan om de focus voor de komende jaren te leggen op **economische groei, klimaat en moedersterfte**. Bij ook nog eens krimpende hulpbudgetten als gevolg van de economische crisis wordt er dus fors minder geïnvesteerd in onderwijs. Vanuit verschillende Nederlandse partnerlanden komt de boodschap dat EU-donoren zich terugtrekken uit de onderwijssector. Nederland trekt zich momenteel ook terug uit Benin, Mozambique en Ethiopië. Omdat andere bilaterale donoren de taak van Nederland **niet overnemen komt die rol vooral bij FTI te liggen**. Dat zal ook elders het geval zijn. Oostenrijk, Ierland, Spanje en Zweden hebben hun onderwijs hulp recentelijk verminderd. Denemarken heeft aangekondigd zijn onderwijsactiviteiten in de bilaterale samenwerking af te bouwen en in plaats daarvan alle onderwijssteun te sluisen via FTI. Te vrezen valt echter dat FTI de komende jaren over onvoldoende middelen zal beschikken om de gaten die vallen door teruglopende bilaterale steun te dichten.

Gecombineerd met lagere belastinginkomsten in partnerlanden vanwege de crisis, vertalen deze trends zich in een **groeïend financieringstekort** in de onderwijssector. Ontwikkelingslanden doen nu vaker een beroep op de onderwijsfondsen van FTI, terwijl EU-donoren een pas op de plaats maken. De bereikte vooruitgang op het gebied van onderwijs staat dus zwaar onder druk, en het groeiende financieringstekort kan leiden tot afbraak van de nog fragiele onderwijssystemen en daarmee tot kapitaalvernietiging van de brede internationale investeringen in onderwijs.

3. Het Nederlandse onderwijsbeleid

In dit hoofdstuk wordt het onderwijsbeleid beschreven dat van kracht was tot het verschijnen van de Basisbrief Ontwikkelingssamenwerking (november 2010).

3.1 Doelstellingen

Het overkoepelende Nederlandse doel op het gebied van basisonderwijs is:

Alle jongens en meisjes hebben in 2015 de basisschool afgerond en hebben toegang tot een vervolgopleiding die hun kansen op werk en inkomen verhoogt (in lijn met millenniumdoelen 2 en 3 en het internationale actieplan *Education for All*); en

De daarvan afgeleide doelen zijn:

- Verhoging van de **toegang** tot onderwijs. Daarbij wordt speciale aandacht gegeven aan achterblijvende groepen (meisjes, kindarbeiders en kinderen in conflict- en oorlogsgebieden).
- Verhoging van de **onderwijskwaliteit**.
- Betere **aansluiting** tussen onderwijs en arbeidsmarkt en daarmee bijdrage aan **economische groei**.

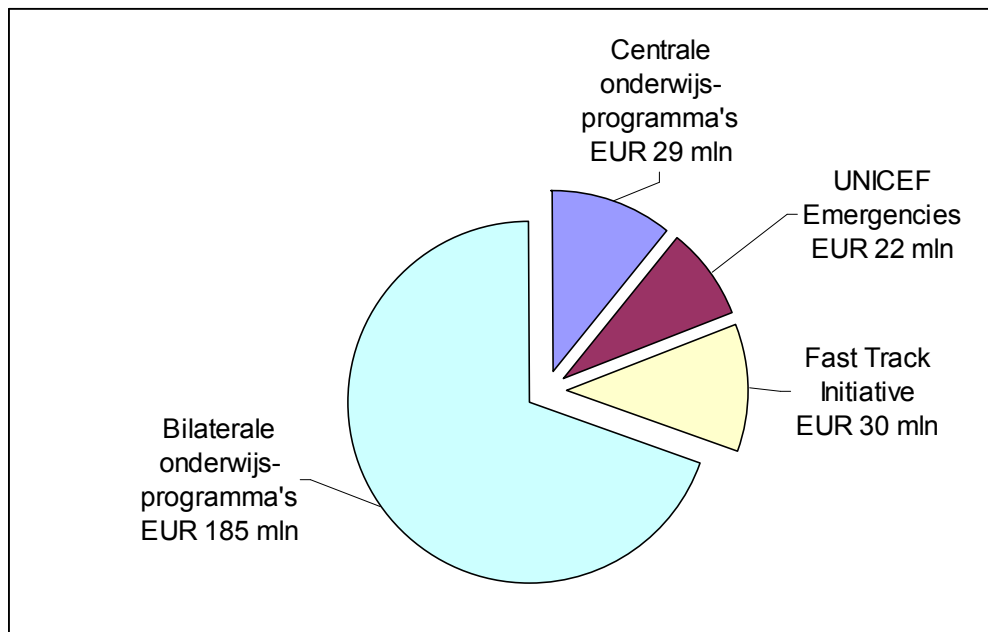
Subdoelstellingen:

In de uitvoering van het beleid probeert Nederland de volgende subdoelstellingen te bereiken:

- Ontwikkelingslanden voeren geloofwaardige onderwijssectorplannen (voor basisonderwijs en hoger onderwijs) uit, en worden daarbij ondersteund door geharmoniseerde donorsteun die aansluit bij het overheidsbeleid.
- Ontwikkelingslanden slagen er in toenemende mate in via hun onderwijsbeleid de onderwijskwaliteit, toegang van jongens en meisjes, en aansluiting bij de arbeidsmarkt te verhogen.
- Op het gebied van beroepsonderwijs en kinderarbeid worden effectieve partnerschappen met andere ministeries, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties ontwikkeld (in ontwikkelingslanden en in Nederland).
- Voor fragiele staten en staten in conflict worden effectieve aangepaste onderwijsstrategieën ontwikkeld en uitgevoerd die doelstellingen op het gebied van onderwijs en vredesopbouw combineren.
- Gespecialiseerde mondiale organisaties blijven de ontwikkeling van kwaliteit en relevantie ondersteunen en stimuleren.

3.2 Nederlandse werkwijze

Nederland voert zijn beleid uit via verschillende kanalen, waarover de financiering als volgt verdeeld is (2010).

De Nederlandse rol in de ondersteuning van onderwijs in ontwikkelingslanden is als volgt:

- Het zwaartepunt van de Nederlandse rol ligt bij het versterken van **nationale onderwijsstrategieën voor basisonderwijs**, met name via bilaterale programma's en via het **Fast Track Initiative (FTI)**.
- De **bilaterale onderwijsprogramma's** voor basisonderwijs zijn in de jaren '90 ontstaan, en hebben zich ontwikkeld tot programmasteun waaraan gedegen sectorale analyses ten grondslag liggen. De programmasteun is gericht op de opbouw van nationale onderwijsstelsels en bestaat in de regel uit *baskets*, sectorale of algemene begrotingssteun en niet – zoals vaak wordt verondersteld – uit afzonderlijke projecten of het leveren van schoolbenodigdheden. Nederland is in zeven landen de **leidende donor**. De bilaterale programma's waren en zijn belangrijk om concrete ervaringen te leveren voor de aanpak van onderwijsprogramma's via het FTI.
- Het **Fast Track Initiative (FTI)** is, zoals gezegd, in 2002 ontstaan als een gezamenlijk donorinitiatief. Het FTI neemt een centrale plaats in het Nederlandse onderwijsbeleid. Het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de vergroting van de toegang tot onderwijs, maar er blijven uitdagingen over. Nederland kiest ervoor om de uitdagingen op het gebied van basisonderwijs in principe via het FTI aan te pakken. Zo heeft Nederland met succes bepleit dat het FTI opengesteld wordt voor fragiele staten en meer aandacht gaat besteden aan beroepsonderwijs. Toch kunnen niet alle uitdagingen direct effectief in FTI geïntegreerd worden. Soms is het nodig via gespecialiseerde organisaties effectieve strategieën uit te werken, en te streven naar opschaling via FTI.

- Zo voert Nederland via UNICEF een programma uit voor **basisonderwijs in fragiele staten**. UNICEF, met zijn grotere ervaring en veldpresentie in fragiele staten, wordt beter in staat geacht tot het ontwerpen en uitvoeren van aan die situaties aangepaste programma's dan het FTI onder Wereldbankbeheer. Modaliteiten voor samenwerking tussen beide programma's zijn nog in ontwikkeling.

Basic Education

Hoewel hier gesproken wordt over basisonderwijs, omvat de Engelse term *basic education* meer dan alleen basisonderwijs. *Basic education* richt zich op het aanleren van vaardigheden (*life skills*), alfabetisering, beroepstraining, bestrijding van kinderarbeid en het scheppen van betere kansen voor meisjes en andere achtergestelde groepen.

Het begrip is omarmd in het internationaal aanvaarde actieplan *Education for All* (Dakar, 2000), dat met de MDG's de basis vormt voor het Nederlandse beleid.

In de Nederlandse beleidsnotitie "Onderwijs voor Iedereen" uit 1999 lag de focus op *basic education*. Nu is de focus verbreed en wil Nederland breder kijken naar de gehele onderwijsketen; vanaf voorschools onderwijs, via basisonderwijs en secundair onderwijs, met inbegrip van beroepsonderwijs, tot hoger onderwijs.

- Dit geldt ook voor activiteiten op het gebied van **kinderarbeid en beroepsonderwijs**, die in eerste instantie via de ILO worden geëxploreerd, maar die worden ondersteund door Nederlandse bilaterale programma's in Bangladesh, Bolivia en Mali.
- **Kwaliteitsondersteuning** wordt ook gezocht via enkele gespecialiseerde organisaties van UNESCO, bijvoorbeeld op het terrein van monitoring via het bijhouden van statistieken en het uitvoeren van thematische studies.
- Tenslotte investeert Nederland al decennia lang in **hoger onderwijs** in ontwikkelingslanden, via capaciteitsontwikkeling en beurzenprogramma's, grotendeels uitgevoerd via de Nuffic (*Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education*). Sinds 2008 sluiten deze programma's nauwer aan bij de Nederlandse sectorale prioriteiten in partnerlanden. De programma's zijn ook deels gericht op beroepsonderwijs. De afstemming op de programma's voor basisonderwijs is nog beperkt.

Deel III.B:

Onderwijs

Toekomstige situatie

1. Toekomstig onderwijsbeleid

Brede deelname aan **kwalitatief goed en op de arbeidsmarkt gericht onderwijs** blijft een onmisbare voorwaarde voor ontwikkelingslanden om tot economische groei te komen. Tevens is **toegang** tot onderwijs voor jongens en meisjes een belangrijk onderdeel van de **millenniumdoelen**.

Kwalitatief goed en relevant onderwijs blijft een onmisbaar thema binnen het nieuwe OS-beleid

Stappen:

De nieuwe accenten in de Basisbrief en de beschikbaarheid van minder geld voor onderwijs (bezuiniging 160 miljoen in 2011), nopen tot een heroverweging van het bestaande programma, via de volgende stappen:

- Wat zijn de sterke kanten van het bestaande programma, wat is de Nederlandse meerwaarde?
- Wat zijn de nieuwe aandachtsgebieden die de meeste prioriteit verdienen?
- Wat is de meeste effectieve werkwijze om deze rol te spelen?

Deze stappen worden hieronder uitgewerkt. Deze heroverweging zal te zijner tijd bijdragen aan een nieuwe beleidsnotitie over onderwijs en ontwikkeling die aan de Tweede Kamer is toegezegd.

1.1 Nederlandse meerwaarde

De Nederlandse meerwaarde hangt sterk samen met de Nederlandse inzet in de bilaterale programma's in combinatie met de deelname aan het *Fast Track Initiative*. Nederland scoort internationaal hoog als substantiële onderwijsdonor, op de bijdrage aan de vergroting van de effectiviteit van de hulp (Parijs/Accra agenda), deskundigheid, vernieuwende en gedurfde aanpakken, kwaliteitsimpulsen en als bruggenbouwer. Deze punten worden hieronder toegelicht.

Substantiële onderwijsdonor

Nederland wordt internationaal beschouwd als een belangrijke onderwijsdonor. Volgens het *Global Monitoring Report 2010* (UNESCO) is Nederland de **vierde onderwijsdonor** wat betreft financiële omvang.

Bijdrage aan effectiviteit van de onderwijshulp (Parijs/Accra agenda)

Ter bevordering van de effectiviteit van de internationale hulp sluit Nederland in principe aan bij het **overheidsbeleid van de partnerlanden**. Nederland scoort ook in het algemeen goed op zijn bereidheid om de krachten op onderwijsgebied met andere donorlanden en internationale instellingen op het gebied van onderwijs te bundelen. Nederland werkt actief samen met anderen in de onderwijssector ter vergroting van de efficiëntie van de hulp. **Delegatie** van onderwijsfondsen naar de ambassades heeft dit mogelijk gemaakt (verschillende collega-donoren werken centralistischer), in combinatie met de aanstelling van **themadeskundigen** op onderwijsgebied. Echter, de recente geleidelijke vermindering van onderwijsdeskundigen op diverse posten leidt tot verwatering van de beleidsdialoog over onderwijs met de overheden van de betrokken landen.

Deskundige donor

In de rapporten over onderwijsdonoren die de *Global Campaign for Education* jaarlijks opstelt, scoort Nederland goed, variërend tussen plaats 1 en 4. Ook in 2010 was Nederland weer de **beste onderwijsdonor**, waarbij goed werd gescoord op donorharmonisatie, focus op *basic education* en de **kwaliteit van de hulp**. Nederlandse deskundigen op de posten en het departement brengen niet zozeer

expertise in van het Nederlandse schoolsysteem, maar zijn gespecialiseerd in ontwikkelingsvraagstukken op het gebied van onderwijs. Juist het opbouwen van onderwijssystemen in ontwikkelingslanden vergt een heel landenspecifieke aanpak.

Vernieuwende en gedurfde aanpak

Nederland staat bekend als een land dat vernieuwend is en gecalculeerde risico's durft te nemen. Het programma voor onderwijs in fragiele staten (*Education in Emergencies* en integratie fragiele staten binnen FTI) is een voorbeeld van een risicovolle aanpak die onmisbaar is voor het behalen van de millenniumdoelen. Ook **bilateraal** is Nederland de motor achter vernieuwende initiatieven, zoals de afkoop van de pensioenregeling in Zambia, waardoor nieuwe leerkrachten konden worden geworven, of de oprichting van het alfabetiseringsfonds in Burkina Faso waarbij de overheid financiën beschikbaar stelt voor projecten die worden uitgevoerd door NGO's.

Kwaliteitsimpulsen

Nederland heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de **verhoging van de kwaliteit van het FTI**, onder meer door tegelijkertijd via andere programma's en organisaties nieuwe benaderingen te ontwikkelen. Een voorbeeld is de oprichting van het **Education in Emergencies** programma via UNICEF, dat een positieve invloed op het fragiele-statenbeleid van FTI heeft gehad. Een ander voorbeeld is de Nederlandse steun aan de kwaliteitsbewakende activiteiten via de UNESCO instituten.

Partnerschappen

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is actief betrokken in een **breed netwerk** met Nederlandse spelers op het terrein van onderwijs en ontwikkeling. Vanuit het medefinancieringsstelsel (MFS) wordt een aantal Nederlandse organisaties gefinancierd die onderwijsprogramma's uitvoeren, zoals de ICCO Alliantie, *Save the Children*, *Oxfam/Novib* en *War Child*. Met deze organisaties worden contacten onderhouden, deels in de context van de MFS-subsidie, maar ook binnen het *Kennisforum Onderwijs*. Dit is een informeel netwerk van Buitenlandse Zaken, ontwikkelingsorganisaties, vakbonden en academici waarin door debat en seminars ervaringen worden uitgewisseld op diverse deelaspecten van onderwijs. Twee **Millenniumakkoorden** richten zich specifiek op onderwijs: (a) Onderwijs in Fragiele Staten en (b) Learn4Work voor beroepsonderwijs.

1.2 Aandachtsgebieden

Op basis van de internationale uitdagingen op het gebied van onderwijs (investeringen kwaliteit en vervolgonderwijs (zie paragraaf 1.2 deel III.A) in combinatie met de prioriteiten uit de Basisbrief (zie deel I) is besloten tot de volgende drie aandachtsgebieden voor onderwijs:

- Investerings in kwaliteit en beroepsonderwijs ten behoeve van duurzame economische groei
- Veiligheid en fragiele staten
- Onderwijs voor meisjes in relatie tot moedersterfte en SRGR

De bijdrage die onderwijs op deze aandachtsgebieden kan leveren wordt hier kort onderbouwd en toegelicht.

Duurzame economische groei

Studies naar de correlatie tussen onderwijs en groei wijzen sterk naar het belang van kwalitatief goed onderwijs als sleutel tot groei (zie ook deel III.A). De laatste 5 jaar is dan ook terecht grote nadruk gelegd op **verbetering van de kwaliteit** van het basisonderwijs. Het is evident dat in lage- inkomenslanden een groot tekort is aan de basisinputs voor goed onderwijs: geschoolde leerkrachten, schoolboeken en

klaslokalen. Nederland zal in de toekomst een nog groter accent leggen op vergroting van de kwaliteit van het basisonderwijs en de leeropbrengsten. Hier zijn nog belangrijke stappen te zetten, omdat juist kwalitatief goed onderwijs leidt tot meer bedrijvigheid en een hogere economische groei. Deze bilaterale inzet zal ondersteund worden via blijvende Nederlandse inzet op kwaliteitsverbetering via het FTI, en op mondiale kwaliteitsgerichte activiteiten (bijv. via gespecialiseerde Unesco-instituten).

Beroepsonderwijs speelt een cruciale rol in de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt. Juist in ontwikkelingslanden is nog veel te winnen op het gebied van beroepsonderwijs en -trainingen. Nederland kan als vernieuwende donor, met inzet van de ervaringen van het Nederlandse onderwijsveld en bedrijfsleven, in samenwerking met andere donoren een belangrijke rol spelen en bijdragen aan vergroting van de **effectiviteit** van deze programma's door middel van kennisuitwisseling, leren van *best practices* en vernieuwende initiatieven. Dit speerpunt richt zich zowel op post-primair als ook op **hogere onderwijs**, waarin Nederland al ervaring heeft met de aan Nuffic uitbestede programma's NICHE (capaciteitsopbouw van post-secundaire onderwijsinstellingen) en NFP (beurzen).

Fragiele staten

In paragraaf 1.3.3 van deel IIIA is de rol van onderwijs bij conflictpreventie en staatsopbouw al nader geanalyseerd. Nederland heeft een voortrekkersrol gespeeld in het UNICEF fragiele-statenprogramma (*Education in Emergencies and Post-Conflict Transitions*) dat specifiek als doel heeft om onderwijssystemen vanuit crisissituatie weer op poten te zetten. Dit heeft in een aantal landen tot goede resultaten geleid. Zo hebben in 2009 in 38 landen ongeveer 6 miljoen kinderen van dit programma geprofiteerd. Zoals aangegeven in de Basisbrief, zal Nederland doorpakken op dit succes en het programma in 2011-2014 voortzetten. Daarbij zal ook gezocht worden naar sterkere dwarsverbanden met vredesopbouw, mede op basis van de uitkomsten van de externe evaluatie die in 2011 beschikbaar komt. Tegelijkertijd zal Nederland werken aan een betere aansluiting van FTI bij de specifieke problematiek van fragiele staten.

Moedersterfte en SRGR

De link tussen onderwijs, bevolkingsgroei en moedersterfte is **goed gedocumenteerd** (zie paragraaf 1.3.3 deel III.a). Goed opgeleide moeders krijgen later en minder kinderen, doen aan geboortepanning en maken gebruik van perinatale zorg. Voor het bereiken van MDG5 is het essentieel dat meisjes de kans krijgen naar school te gaan en de basisschool vervolgens ook daadwerkelijk **afmaken**. Dit vereist een sterkere focus op **onderwijs voor meisjes**. In landenprogramma's wordt systematisch aandacht besteed aan gender. Op centraal niveau wordt samengewerkt met FAWE. Bezien kan worden of nieuwe initiatieven op dit terrein effectief zijn, bijvoorbeeld steun aan het UN Girls' Education Initiative (UNGEI).

1.3 Effectieve werkwijze

Voor de uitvoering kiest Nederland voor een beperkt aantal effectief bewezen kanalen en organisaties, die elkaar onderling kunnen versterken.

Prioriteit wordt gegeven aan de Nederlandse bilaterale inzet in een **select aantal partnerlanden** waar Nederland verschil kan maken op het gebied van **kwaliteit** van onderwijs, **gender** en **beroepsonderwijs**. Twee andere prioriteiten zijn de Nederlandse bijdrage aan het **Fast Track Initiative (FTI)** en het **Education in Emergencies programma** (EiE) van UNICEF. FTI, omdat dit het mondiale fonds voor onderwijs dat heeft bewezen de bilaterale inspanningen juist te versterken. Ook binnen het FTI zal Nederland inzetten op kwaliteit, gender, beroepsonderwijs en veiligheid. Het EiE programma is gekozen vanwege de prioriteit

voor veiligheid en fragiliteit. Dit is reeds in de Basisbrief aangekondigd. Daarbij is het streven de aansluiting tussen beide programma's te verbeteren.

Andere kanalen en organisaties hebben minder prioriteit, tenzij deze heel specifiek bijdragen aan de genoemde aandachtsgebieden. In concreto zal een deel van de onderwijsprogramma's in partnerlanden worden afgebouwd plus een groot aantal grotere en kleine bijdragen aan multilaterale organisaties en NGO's.

1.3.1 Landenniveau

Op onderwijsterrein zal in lijn met de Basisbrief een kritische keuze worden gemaakt van partnerlanden. Zorgpunt is wel dat vanuit verschillende partnerlanden feedback komt dat met name de **gelijkgezinde donoren** zich terugtrekken uit de onderwijssector. De Staatssecretaris heeft tijdens de begrotingsbehandeling december 2010 de Kamer toegezegd dat sprake zal zijn van een verantwoorde afbouw van bilaterale programma's en dat hij de Kamer hierover regelmatig op de hoogte zal stellen. Twee keer per jaar zal hij over het afstemmingsproces met andere donoren en overheden **rapporteren aan de Tweede Kamer**.

Er zijn op dit moment 14 onderwijspartnerlanden¹⁷. Daarnaast zijn er 2 fragiele staten met een belangrijke onderwijsportefeuille die wordt gefinancierd uit wederopbouwmiddelen (Afghanistan en Zuid-Soedan).

Bij de keuze van onderwijsactiviteiten in partnerlanden zal worden gekeken naar de volgende criteria:

- **Positie van de onderwijssector in het huidige Nederlandse bilaterale beleid:** Binnen dit criterium wordt rekening gehouden met eerdere beleidsvoornemens omtrent onderwijs in een partnerland. Vragen die daarbij gesteld worden, betreffen de visie op onderwijs in het huidige meerjarenplan, de positie van Nederland als leidende, actieve of *silent* partner en de mogelijke afbouwscenario's.
- **Donorlandschap:** Hier wordt gekeken hoe de donorgroep zich ontwikkelt. Is er een actieve donorgroep? Zijn er binnen die groep voldoende gelijkgezinde donoren? Wat zijn de perspectieven voor financiële ondersteuning, inclusief uit FTI, bij Nederlandse afbouw?
- **Mogelijkheden voor inzet op de nieuwe onderwijspeerpunten:** Waar onderwijs een *binding constraint* is voor het behalen van beleidsprioriteiten op het gebied van duurzame groei, SRGR, en/of veiligheid ligt het meer voor de hand ook op onderwijs in te zetten. Zo is het mogelijk dat in landen waarin Nederland inzet op landbouw, de vraag naar beter landbouwonderwijs sterk is. Wanneer landen kiezen voor moedersterfte als prioritair thema, zal onderwijs voor meisjes een belangrijk element zijn in de gekozen strategie. In fragiele staten kan onderwijs de vredesopbouw ondersteunen. Deze aanpak is meer probleemgericht - "onderwijs ten dienste van" - dan gebaseerd op de ontwikkeling van onderwijssystemen, al kan verbetering van (onderdelen van) het systeem zeker deel van de aanpak uitmaken.
- **Mogelijkheden voor aansluiting bij Onderzoek en Hoger Onderwijs:** Inzet op basisberoepsopleiding kan effectiever zijn wanneer kan worden aangesloten bij Nederlandse inzet op hoger beroepsopleiding, bijv. via het NICHE programma. Ook aansluiting bij de Nederlandse steun aan landenspecifiek innovatiebeleid kan synergie opleveren (zie Deel Onderzoek en Hoger Onderwijs)
- **Effectiviteit van de Nederlandse inbreng:** Hierbij wordt gekeken naar de mate van succes of falen van de geleverde Nederlandse bijdrage aan de ontwikkeling van onderwijssystemen
- **Resultaten:** In sommige landen is de ervaring dat vooruitgang moeizaam is en trager verloopt dan gepland. Informatie hierover wordt verkregen door Sector Track Records te analyseren op

¹⁷ Bangladesh, Benin, Bolivia, Burkina Faso, Ethiopië, Indonesië, Jemen, Mali, Mozambique, Oeganda, Pakistan, Suriname, Zambia, Zuid-Afrika

haalbaarheid, uitputting, capaciteit, corruptie, etc. Dit kan een reden zijn samenwerking niet of op een lager niveau door te zetten.

1.3.2. Fast Track Initiative (FTI): blijvende steun, maar minder groei dan voorzien

Voor de periode 2011-2014 investeert Nederland opnieuw fors in FTI, zij het aanzienlijk minder dan in het verleden en dan voor deze periode oorspronkelijk geraamd. Nederland blijft zich binnen FTI inzetten voor meer aandacht voor de **kwaliteit** van het onderwijs. Nederland blijft in de Bestuursraad actief en we zullen actief kwaliteitsimpulsen blijven inbrengen. Nederland hoopt zijn reputatie als serieuze, deskundige, betrouwbare en vernieuwende donator te kunnen handhaven.

Op dit moment ontvangen **39 partnerlanden** een financiële bijdrage van FTI voor de uitvoering van hun onderwijsplan. FTI constateert dat er een groeiende interesse is in financiering door FTI. Er zijn meer dan 20 landen die hebben aangegeven een (vervolg)aanvraag te willen indienen. Dit is het gevolg van een vermindering van de middelen die ter beschikking staan van onderwijs, nu een aantal (meest Europese) donoren zich de komende jaren meer richten op economische groei, klimaat en gezondheid dan op onderwijs. Gevoegd bij **lagere belastinginkomsten** in partnerlanden vanwege de economische crisis vertaalt zich dat in een groeiend financieringstekort in de onderwijssector. Het is daarom van belang dat FTI een sterkere rol kan spelen als **donor of last resort**. Om die reden is besloten dat Nederland de komende 4 jaar blijft investeren in FTI. Nederland is lid van de Bestuursraad namens de kiesgroep met België en Luxemburg. Daarbij zal vooral worden ingezet op het faciliteren van de toegang van fragiele staten tot FTI, betere aansluiting op de Parijs-agenda en een grotere efficiëncyslag, resulterend in een snellere goedkeuringsprocedures en uitputting.

1.3.3 UNICEF Education in Emergencies

De Basisbrief benadrukt dat veiligheid en rechtsorde in fragiele staten een thema vormt dat zowel vanuit de mondiale als de MDG-agenda prioriteit verdient. Nederland heeft in de afgelopen jaren resultaten geboekt met het door UNICEF uitgevoerde programma *Education in Emergencies and Post-Conflict Transitions*. Gezien de relatie met vrede en veiligheid wordt op dit programma in de bezuinigingen ontzien. Voor 2011 wordt er in de Basisbrief € 30 miljoen voor gereserveerd. Op basis van een externe evaluatie die begin 2011 beschikbaar komt, ontwikkelt UNICEF een tweede fase waarin DSO meerjarig een dergelijk bedrag wil investeren.

2. Activiteiten

Een herijking van de lopende centrale onderwijsprogramma's in het licht van de voorgestelde nieuwe onderwijspeerpunten leidt tot onderstaand voorstel voor continuering en/of aanpassing van bestaande programma's, afbouw of heroverweging van bestaande programma's, respectievelijk een aantal mogelijke nieuwe initiatieven. De uitvoering van deze voorstellen zal plaats dienen te vinden binnen de meerjarig beschikbare middelen.

2.1 Continuering van bestaande programma's

De hier genoemde activiteiten zullen worden gecontinueerd omdat ze nauw aansluiten bij de nieuwe beleidsprioriteiten. Overigens geldt ook hiervoor dat scherp zal worden gemonitord hoe effectief ze zijn. Dit kan betekenen dat een deel van deze programma's op een later moment mogelijk niet, of op een lager niveau, zal worden voortgezet.

Beroepsonderwijs

- **ILO Decent Work programma:** Voor de periode 2010-2013 ondersteunt DSO het ILO partnerschapprogramma, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan die componenten die zich richten op ondersteuning van beroepsonderwijs en het vergroten van de toegang tot de arbeidsmarkt.
- **Hoger beroepsonderwijs binnen de hoger-onderwijsprogramma's** (zie hiervoor het Deel Onderzoek en Hoger Onderwijs)
- **Learn4Work:** Voortzetting van het vanuit het Schoklandfonds gefinancierde partnerschap tussen BZ en Nederlandse NGO's en onderwijsinstellingen ter ondersteuning van het beroepsonderwijs in vier Afrikaanse landen.
- **PUM-programma Vehicle (*Vocational Education for Higher Categories and Levels*):** Deze component van PUM financiert Nederlandse deskundigen op instellingen voor beroepsonderwijs in partnerlanden. Deze wordt vooral ingezet op het terrein van management en organisatie, curriculaontwikkeling en de begeleiding van de praktische uitvoering, met name richting docenten.
- **Monitoring MFS-II allianties:** 19 allianties krijgen subsidie in het kader van het medefinancieringsstelsel. Onderwijs is binnen enkele van deze allianties een belangrijk thema. Een belangrijke focus van de Woord & Daad Alliance is beroepsonderwijs. Allianties als het *Dutch Consortium for Rehabilitation* (ZOA Vluchtelingenzorg) en *Connect Now* (War Child) stellen fragiliteit centraal, waarbij onderwijs een prominente rol speelt. Brede allianties als *Impact* (Novib), *Communities of Change* (Cordaid) en de *ICCO Alliance* hebben een belangrijke onderwijscomponent. DSO zal nauw betrokken worden in de monitoring van deze MFS Allianties.

Kwaliteitsverbetering

- **Education for All Fast Track Initiative:** zie paragraaf 1.3.2.
- **Wereldwijde of regionale activiteiten om onderwijskwaliteit te verhogen:** voortzetting van Nederlandse ondersteuning van de gespecialiseerde UNESCO-instituten op het gebied van monitoring (*Education for All Global Monitoring Report*), kwaliteit in Afrika (SACMEQ), statistieken (*Unesco Institute of Statistics*), en planning (*International Institute for Education Planning*);
- **Kinderarbeid:** In reactie op een motie in de Tweede Kamer zet DSO in op het terugdringen van kinderarbeid middels onderwijs. Daarbij wordt ILO's programma voor de uitbanning van kinderarbeid (IPEC) direct ondersteund. In dit programma worden overheden gestimuleerd via hun ministeries van onderwijs en van werkgelegenheid tot een geïntegreerde aanpak te komen, waarbij de kwaliteit en relevantie van onderwijs centraal staan.

Veiligheid en Fragiliteit

- **Education in Emergencies and Post-Conflict Transitions (EEPCT)** : zie paragraaf 1.3.3.
- **Millennium Akkoord Onderwijs in Fragiele Staten:** Dit akkoord financiert het partnerschap tussen zes Nederlandse NGO's en BZ ter ondersteuning van innovatie en samenwerking in onderwijs in drie fragiele staten (Afghanistan, Colombia en Soedan). Onderzocht zal worden of dit partnerschap kan worden voorgezet.

Onderwijs voor meisjes

- **FAWE:** Nederland is de leidende donator van de organisatie FAWE (*Forum for African Women Educationalists*) die is opgericht door vrouwelijke Afrikaanse onderwijsmanagers. Met afdelingen in bijna alle Afrikaanse landen, speelt FAWE een belangrijke rol in de beïnvloeding van nationale overheden voor de integratie van gender in beleidsplanning en –uitvoering.

2.2 Heroverweging of afbouw van programma's

In het licht van de nieuwe prioriteiten uit de Basisbrief en de forse korting op het onderwijsbudget, wordt afbouw van de volgende activiteiten overwogen.

- **Uitfasering:** Zoals gezegd worden de bilaterale programma's in aantal nader te selecteren partnerlanden afgebouwd. Daarnaast worden enkele centrale programma's die in de loop van 2010 zijn afgerond, niet voortgezet. Dit zijn onder meer de samenwerking met UNICEF in Bolivia en de *silent partnerships* voor bilaterale onderwijssteun in Malawi, Nicaragua en Kaapverdië. Discussies over nieuwe *silent partnerships*, zoals met DfID in Kenia, zijn afgebroken. Het is ook waarschijnlijk dat *silent partnerships* die vanuit decentrale fondsen worden gefinancierd (Benin en Rwanda, evenals schoolvoeding door UNICEF in Ghana) in 2011 versneld worden afgebouwd.
- **Heroverweging van lopende activiteiten:** Vanuit centrale fondsen worden op dit moment programma's ondersteund, die niet volledig verband houden met de bovengenoemde speerpunten van het Nederlandse onderwijsbeleid. Het gaat hier met name om *Education International* (internationale koepel van onderwijsbonden), *Global Campaign for Education* (koepel van onderwijs-NGO's), *Young Lives* (longitudinaal onderzoek naar de impact van armoede op kinderen, *Early Childhood Development* en ADEA (partnerschap tussen Afrikaanse ministeries van onderwijs en donoren). In de komende maanden zal worden geanalyseerd of voortzetting van deze programma's strategisch is, waarbij rekening wordt gehouden met de relevantie voor de nieuwe speerpunten alsook met de ondersteuning door andere donoren.

2.3 Nieuwe initiatieven

- **Beroepsonderwijs:** Binnen het nieuwe speerpunt beroepsonderwijs zal DSO, in nauw overleg met DDE, mogelijkheden onderzoeken voor nieuwe activiteiten op het gebied van beroepsonderwijs. Daarbij wordt gedacht aan grotere betrokkenheid van Nederlandse partners (kennisinstellingen, bedrijfsleven en NGO's) en innovatieve benaderingen bijv. publiek private partnerschappen.
- **Kwaliteit:** Ook voor de kwaliteitsagenda zullen nieuwe benaderingen worden verkend in samenwerking met belangrijke Nederlandse spelers op dit terrein, zoals Cito, de Onderwijsinspectie en bedrijven met expertise op dit terrein (bijv. Cinop of McKinsey). Dit kan mogelijk leiden tot PPP's op het terrein van onderwijs.
- **Onderwijs voor meisjes:** Bezien zal worden of bilaterale activiteiten op dit gebied strategische steun nodig hebben vanuit multilaterale organisaties, bijv. via UNFPA of *UN Girls' Education Initiative*, dan wel via samenwerking met het maatschappelijk middenveld.
- **Innovatieve financiering:** Vanwege een verwachte afname in bilaterale hulp gelden voor basisonderwijs, zal DSO samenwerken met de *Task Force on Innovative Funding for Education* die de mogelijkheden onderzoekt voor deze vorm van financiering. DSO kan (beperkte) financiële en technische ondersteuning bieden aan de uitwerking van strategieën die mondiaal extra middelen kunnen genereren voor onderwijs.

Bijlage 1: Overzicht onderwijsactiviteiten

Hieronder volgt een overzicht van de huidige, lopende onderwijsactiviteiten.

A. Verbeterde onderwijskwaliteit en toegang

- **Education for All/Fast Track Initiative** – Sinds 2002 is via het FTI een intensieve samenwerking tussen donoren en ontvangende landen tot stand gebracht. Doel is om de plannen voor verbetering van het onderwijs in de armste ontwikkelingslanden te helpen uitvoeren. Nederland heeft, als initiatiefnemer en een van de belangrijkste donoren een speciale verantwoordelijkheid voor dit internationale partnerschap, dat thans circa 40 landen financieel en technisch ondersteunt bij de opbouw van hun onderwijssector. Het internationale partnerschap levert een belangrijke bijdrage aan donorcoördinatie en –harmonisatie, waardoor de efficiency van de hulp vergroot. Gemiddelde bijdrage in de periode 2006-2010 is € 61 miljoen per jaar.
- **Samenwerking partnerlanden (bilateraal)** – In 14 partnerlanden draagt Nederland door middel van een actieve beleidsdialog en sectorale- en algemene begrotingssteun of andere wijze bij aan de ontwikkeling van de onderwijssector. Onderwijsdeskundigen op de ambassades adviseren, samen met andere donoren, ministeries van Onderwijs over de inrichting van goede onderwijssystemen waarin onder meer rekening wordt gehouden met de belangen van meisjes. Het gaat om: Bangladesh, Benin, Bolivia, Burkina Faso, Ethiopië, Indonesië, Jemen, Macedonië, Mali, Mozambique, Pakistan, Suriname, Oeganda, Zambia en Zuid-Afrika. Met relatief rijkere landen, zoals Indonesië, Suriname en Zuid-Afrika gaat Nederland in de nabije toekomst een andersoortige relatie aan; de programma's in Benin, Macedonië, Mozambique en Ethiopië worden afgebouwd. Bilaterale bijdrage 2010: € 212 miljoen.
- **Global Campaign for Education** - De GCE is een wereldwijde alliantie van ruim 400 ontwikkelingsorganisaties en lerarenbonden in 180 landen, die al jaren campagne voert voor onderwijs voor iedereen, vooral meisjes. De campagne is gericht op zowel de regeringen van ontwikkelingslanden als op de internationale gemeenschap. De organisatie lobbyt bij regeringen van ontwikkelingslanden om het maatschappelijk middenveld, leerkrachten, onderwijsbonden en lokale gemeenschappen te betrekken bij het ontwikkelen van systemen voor gratis en kwalitatief goed openbaar onderwijs. Zij steunt NGO's om hun eigen regeringen kritisch te volgen op onderwijsbeleid en wijst internationale op hun verantwoordelijkheid om zich aan hun beloften te houden. Bijdrage: € 5 miljoen (2006-2011).
- **Lobby voor een inhaalslag van meisjes in onderwijs** - In veel landen staan meisjes ver op achterstand in het onderwijs. Hoewel er serieus werk wordt gemaakt van het dichtens van de kloof, gaat dit nog lang niet snel genoeg. Vaak ontbreekt de capaciteit. Of er is nog geen goede wetgeving op het gebied van vrouwenrechten en leerplicht. Daarom geeft Nederland speciale aandacht aan de positie van meisjes in het onderwijs. Weerbaar en goed opgeleid kunnen zij beter bijdragen aan duurzame ontwikkeling. Nederland steunt programma's van organisaties die veel doen voor meisjesonderwijs, zoals bijvoorbeeld het VN-Kinderfonds Unicef en de internationale arbeidsorganisatie ILO maar ook het *Forum for African Women Educationalists* (FAWE). Nederlandse jaarlijkse bijdrage bedraagt € 1 miljoen.

- **Betere planning via het *International Institute for Education Planning*** – IIEP (onderdeel van Unesco) helpt landen bij het opstellen en uitvoeren van een goed onderwijsbeleid en verzorgt training voor onderwijsplanners en -managers. Onder de naam Planipolis heeft het instituut een waardevolle database opgebouwd met onderwijsbeleiddocumenten uit bijna alle landen. De Nederlandse bijdrage bedraagt € 4 miljoen voor de periode 2010-2013.
- **Metten is weten – *Global Monitoring Report EFA (UNESCO)*** – Dit jaarlijks verschijnende rapport met trends, resultaten, uitdagingen, nieuwe beleidsinzichten en statistieken rapporteert over de vorderingen in het bereik van de EFA-doelen. Daarnaast behandelt het thema's die de ontwikkeling van onderwijssectoren beïnvloeden, zoals migratie, conflict en gezondheidsproblemen. Omdat het GMR een onmisbaar referentiedocument is voor donoren en onderwijsbeleidsmakers en planners in ontwikkelingslanden steunt Nederland de samenstelling en publicatie daarvan met € 4 miljoen (2010-2013)
- **Het meten van leerprestaties: SACMEQ** - In de meeste ontwikkelingslanden ontbreekt een systeem om de kwaliteit van onderwijs te bewaken. Overheden weten daardoor vaak niet goed hoe zij het onderwijs in hun land kunnen verbeteren. Onder auspiciën van Unesco werken vijftien ministeries van onderwijs uit landen in Zuidelijk en Oost-Afrika samen aan de verbetering van hun onderwijssystemen. Zij doen dit via het *Southern and Eastern Africa Consortium for Monitoring Educational Quality (SACMEQ)*, dat zich richt op onderzoek en trainingstrajecten voor de planners op de ministeries. Nederland draagt sinds het opzetten van SACMEQ in 1996 financieel bij aan de organisatie. In de periode 2002-2010 was de totale bijdrage \$ 4,6 miljoen.
- **Voorschools onderwijs/Early Childhood Development** - Jonge kinderen die deelnemen aan voorschools onderwijs komen tot betere schoolprestaties dan kinderen die deze kans niet hebben gehad. Vanwege de achterstand van meisjes zijn zij extra gebaat bij zorg en onderwijs op zo jong mogelijke leeftijd. Nederland steunt verschillende programma's die zich richten op ECD. Onder meer de Aga Khan Foundation in Pakistan, de *Consultative Group on Early Childhood Development* (een bundeling van internationale organisaties) en de Werkgroep ECD van ADEA (*Association for the Development of Education in Africa*). De ervaring die met al deze programma's wordt opgedaan helpt bij het verbeteren van de voorschoolse ontwikkeling in elf partnerlanden. Voorts draagt Nederland € 10 miljoen bij aan een ECD-programma van UNICEF in 30 landen.

B. Betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Op het gebied van beroepsonderwijs zijn de volgende activiteiten in uitvoering:

- **10 partnerlanden** krijgen steun bij de opbouw van goed beroepsonderwijs. Een voorbeeld is het Fautapo-programma in Bolivia. Ook in Indonesië, Kaapverdië, Mozambique en Zambia zijn grote door Nederland ondersteunde programma's, soms geleid door andere donoren zoals de ILO of de Wereldbank.

- **Hoger onderwijsprogramma's NICHE en NFP** - Sinds de jaren zestig steunt Nederland programma's voor hoger onderwijs in ontwikkelingslanden. Het steunt landen bij de opbouw en versterking van hun capaciteit op het gebied van wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs.

Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs werken samen met soortgelijke instellingen in 23 ontwikkelingslanden in het kader van het *Netherlands Initiative for Capacity development in Higher Education* (NICHE). De activiteiten gaan uit van de vraag uit de partnerlanden. Coördinatie en uitvoering zijn in handen van in het *Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education* (Nuffic). Doel van het NICHE-programma is versterken van de kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit van universiteiten en hogescholen om hoog opgeleide arbeidskrachten af te leveren. Bij het uitvoeren van de activiteiten wordt de expertise van Nederlandse hoger onderwijsinstellingen gekoppeld aan die in de betrokken landen. Deelnemende landen aan het NICHE-programma zijn: Afghanistan, Bangladesh, Benin, Bhutan, Colombia, Egypte, Ethiopië, Ghana, Guatemala, Indonesië, Jemen, Kenia, Kosovo, Mozambique, Nicaragua, Rwanda, Zuid-Afrika, Zuid-Sudan, Suriname, Tanzania, Oeganda, Vietnam, Zambia. Er is een jaarlijks budget van € 47 miljoen beschikbaar voor de periode 2009-2012.

Het programma *Netherlands Fellowship Programme* (NFP) verstrekt beurzen voor verdere scholing aan professioneel middenkader uit 61 ontwikkelingslanden. Voor het beurzenprogramma NFP is jaarlijks € 45 miljoen beschikbaar.
- **Samenwerking Regionale Onderwijsinstellingen SII** - Het SII-programma stimuleert regionale samenwerking tussen hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden. De financiering is onder meer bestemd voor activiteiten voor beleidsontwikkeling, capaciteitsopbouw, management van hoger onderwijs, curriculumontwikkeling, training, kortlopende cursussen en Phd-programma's. De nadruk van de activiteiten ligt op capaciteitsontwikkeling van organisaties en instellingen. Per project is ten minste een van de deelnemende landen een bilaterale ontwikkelingspartner van Nederland. Het programma heeft activiteiten in Azië, Latijns-Amerika en vooral Afrika en werkt met een jaarbudget van € 4,5 miljoen.
- Verschillende Nederlandse organisaties ondersteunen samen met lokale partners in het **Millenniumakkoord Learn4Work** het beroepsonderwijs in Ghana, Kenia, Zambia en Ethiopië.
- In 2009 ging het **PUM-programma Vehicle (*Vocational Education for Higher Categories and Levels*)** van start. Het biedt deskundige ondersteuning aan instellingen voor beroepsonderwijs in partnerlanden op het terrein van management en organisatie, 'teach the teacher' trajecten, curriculumontwikkeling en de begeleiding van de praktische uitvoering.
- Ook tal van **Nederlandse ngo's** die financiering van het ministerie ontvangen (o.m. ICCO, Cordaid, SNV) steunen beroepsonderwijs en het ontwikkelen van vaardigheden in ontwikkelingslanden.
- Een DSO-bijdrage aan het **Partnerschapprogramma 2010-2013** van Nederland en ILO, gericht op beroepsonderwijs en het vergroten van de toegang tot de arbeidsmarkt (onder de paraplu van het *ILO Decent Work programma*) is inmiddels uitgewerkt en goedgekeurd. Het betreft een totale financiële bijdrage van € 16 miljoen.

C. Kansarme groepen en veiligheid

- **Onderwijs voor kinderen in noodsituaties (UNICEF)** - Het recht op onderwijs staat het meest onder druk bij kinderen in noodsituaties of kinderen die leven in landen die langdurig te maken hebben (gehad) met gewapende conflicten. Ongeveer 40% van de kinderen die niet naar school gaan, woont in deze landen. Scholen bieden niet alleen een veilige omgeving ten tijde van crisis, maar kunnen ook zorg en voedsel verzorgen voor de zwakste kinderen. Kinderen die naar school gaan, lopen minder kans op misbruik, ontvoering of rekrutering als kindsoldaat. Samen met het VN-Kinderfonds Unicef heeft Nederland een programma opgezet voor de wederopbouw van het onderwijs in (post)conflictlanden en landen in een noodsituatie. Het vierjarig programma is in 2007 gestart, met als doel 25 miljoen kinderen in 40 landen weer aan het onderwijs te laten deelnemen, en de onderwijssystemen in die landen te herstellen.
Nederland investeert € 166 miljoen euro in dit programma (2006-2011). In 2009 hebben wereldwijd 6 miljoen kinderen van dit programma geprofiteerd: schoolvoorzieningen werden hersteld en lessen hervat. Ruim 3 miljoen kinderen ontvingen leermiddelen; ruim 40.000 scholen werden opgeknapt of herbouwd; meer dan 130.000 onderwijzers en ander personeel werden bijgeschoold.
- **Millennium Akkoord Onderwijs in Fragiele Staten:** voortzetting van het partnerschap tussen zes Nederlandse NGO's en BZ ter ondersteuning van innovatie en samenwerking in onderwijs in drie fragiele staten (Afghanistan, Colombia en Soedan).
- **Extra aandacht voor kinderarbeid** - Kinderarbeid schendt niet alleen de rechten van kinderen, maar belemmert ook sociale en economische ontwikkeling; wereldwijd werken meer dan 200 miljoen kinderen in de leeftijd van 5 tot 17 jaar. Kinderen die werken worden beperkt in hun mogelijkheden om onderwijs te volgen; het bieden van gratis en kwalitatief goed onderwijs een effectief middel om kinderarbeid terug te dringen. Op verzoek van het parlement ontplooit Nederland de komende jaren extra activiteiten op het gebied van onderwijs en kinderarbeid, onder meer via het IPEC-programma van de ILO. Nederlandse bijdrage bedraagt in totaal € 4.7 miljoen.